

Teresa Gaworczyk

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI SYSTEMU BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNEGO UMCS W ROKU 1992

W roku 1992 system biblioteczno-informacyjny UMCS powiększył się o Bibliotekę Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców, funkcjonującą dotąd odrębnie. System liczył zatem 27 jednostek: Biblioteka Główna, 5 bibliotek wydziałowych, 11 instytutowych i 10 zakładowych.

Do innych pomieszczeń zostały przeniesione: Biblioteka Zakładu Romanistyki — do gmachu nr 5 przy Placu Litewskim i Biblioteka Instytutu Wychowania Artystycznego — do uzyskanego przez UMCS od wojska i poddanego generalnemu remontowi budynku przy Alei Kraśnickiej.

O ile Biblioteka Zakładu Romanistyki zwiększyła swoją powierzchnię o 34 m², to Biblioteka IWA od razu stanęła wobec problemu braku miejsca — za mała czytelnia i żadnej rezerwy na wpływy materiałów bibliotecznych. Poza tym biblioteki działały w nie zmienionych, czyli w większości niezadowolających warunkach lokalowych.

Biblioteka Główna w dalszym ciągu czyniła starania o odzyskanie 120 m² magazynu zajmowanych przez Wydawnictwo UMCS, żeby zapobiec ewentualnej niemożności udostępniania nowo wpływających wydawnictw. Poza tym władze Uczelni wypowiedziały Akademii Medycznej wynajem dla jej Biblioteki 622 m² powierzchni magazynowej, jednak do końca roku nic się w tej sprawie nie zmieniło.

Na tle trudności lokalowych Biblioteki tym większe znaczenie posiada fakt rozpoczęcia w drugim półroczu jej rozbudowy.

Drugą, obok braku miejsca w większości bibliotek Uczelni, negatywną okolicznością było zmniejszenie w roku 1992 stanu zatrudnienia. W ramach przeprowadzonej na Uczelni redukcji etatów z Biblioteki odeszło 13 osób, a z liczby 154 osób (stan po redukcji) 5 przebywało na urlopach wychowawczych i 3 na zdrowotnych.

Wśród osób, które odeszły na emeryturę, było dwóch kierowników podstawowych oddziałów — Oddziału Gromadzenia i Uzupelnienia Zbiorów i Oddziału Udostępniania.

Sytuacja kadrowa Biblioteki, na skutek redukcji zatrudnienia i nieobecności w ciągu całego roku 8 osób, stała się trudna i okresami powodowała duże problemy. Miało to miejsce w IV kwartale roku. Mimo że do agend obsługujących czytelników kierowani byli okresowo pracownicy oddziałów wewnętrznych, Biblioteka z trudem przetrwała pierwsze miesiące nowego roku akademickiego. Podobne trudności występowały też w bibliotekach zakładowych, zwłaszcza wtedy, kiedy jedna z dwóch lub trzech osób — taka jest bowiem obsada tych bibliotek — przebywała na zwolnieniu lekarskim. Powstawał wówczas problem z popołudniową pracą biblioteki.

Mimo trudności personalnych Biblioteka Wydziału Filozofii i Socjologii przejęła 8-tysięczny księgozbiór byłej biblioteki Komitetu Miejskiego PZPR, poddała go selekcji i, przy pomocy pracowników Biblioteki Głównej, opracowała. Należy przy tym nadmienić, że umieszczenie tego księgozbioru w znajdującym się przy ulicy Głowackiego Zakładzie Socjologii stworzyło problem jego udostępniania przez pracowników biblioteki wydziałowej, mieszczącej się w gmachu Humanistyki.

Z prac nie związanych bezpośrednio z podstawowymi procesami bibliotecznymi należy wymienić czynności porządkowe oraz zabiegi mające na celu ochronę księgozbioru.

Oddział Magazynów i Konserwacji Zbiorów dwukrotnie dokonał sprawdzenia kolejności sygnatur książek i czasopism na regałach, uaktualnił kartoteki topograficzne, wymienił 168 zniszczonych woluminów gazet i tygodników na dobrze zachowane tomy tych czasopism, przejęte przez Bibliotekę w związku z likwidacją mienia byłego Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Oddział Magazynów dokonywał także w ciągu całego roku bieżącej naprawy woluminów. Natomiast brak pieniędzy spowodował dwukrotny, w stosunku do roku 1991, spadek liczby woluminów oddanych do oprawy. Z trudem wygospodarowanych 27 mln. zł starczyło na oprawienie tylko 786 tomów najczęściej wykorzystywanych czasopism, głównie gazet i tygodników.

Pewnym osiągnięciem Biblioteki w zakresie ochrony księgozbioru było poddanie konserwacji 1 atlasu i 15 map arkuszowych, wydanych w XIX i początkach XX w. Stało się to możliwe dzięki dotacji MEN z przeznaczeniem na ratowanie cennych obiektów bibliotecznych.

Nieprzerwanie działająca w ciągu roku Sekcja Kontroli Zbiorów sprawdziła pod kątem ubytków 1500 000 sygnatur w magazynie zbiorów podstawowych oraz księgozbioru podręczne 5 oddziałów i wpisała do rejestru ubytków 1 074 woluminy.

Przeprowadzone zostało też skontrum w czytelniach: humanistycznej, matematyczno-przyrodniczej, czasopism, zbiorów specjalnych i informacyjno-naukowej. Na 16 200 znajdujących się w nich woluminów stwierdzono ubytek 13.

W segmencie magazynu z księgozbiorem „W” (wieloegzemplarowym) spotykała się co tydzień biblioteczna Komisja Selekcji Zbiorów, dokonując wyłączenia z niego przestarzałych podręczników i skryptów, nagromadzonych w dużej liczbie egzemplarzy. Druki te, po osygnowaniu ich pieczątką „Wydano z dubletów”, wykładane były w holu Biblioteki do wzięcia przez czytelników.

Dla potrzeb kontroli i selekcji zbioru czasopism Oddział Opracowania Wydawnictw Ciągłych kontynuował kartotekę inwentarzową tych zbiorów, ponadto dokonywał sprawdzania katalogu publicznego wydawnictw ciągłych z katalogiem wewnętrznym, w celu zlikwidowania w pierwszym ubytku kart oraz wymiany kart zniszczonych.

Oddział Katalogów wykonał szereg prac porządkowych w katalogu alfabetycznym, wynikających z protokołów likwidacyjnych i protokołów zagubień, podobnie jak Oddział Opracowania Druków Zwartych Nowych w katalogu wewnętrznym i w inwentarzach. Oddział Katalogów dokonał, przy pomocy pracowników naukowych, ponownej klasyfikacji książek ze zlikwidowanego działu katalogu systematycznego „Marksizm-Leninizm”, przenosząc je do działów: „Nauki polityczne”, „Ekonomia”, „Historia” i „Filozofia”.

W niektórych czynnościach bibliotecznych zostały zastosowane nowe urządzenia techniczne. Zainstalowana w Bibliotece poczta elektroniczna zastąpiła w dużym stopniu tradycyjną korespondencję — głównie w Wypożyczalni Międzybibliotecznej oraz w Oddziale Informacji Naukowej. Zakupione z początkiem roku trzy maszyny elektroniczne do pisania i zwielokrotniania tekstu przyspieszyły powielanie kart katalogowych, które było zawsze „wąskim gardłem” w procesie opracowywania książek.

W związku z planowanym zakupem komputerowego systemu opracowania zbiorów MAK Biblioteka nabyła, w ostatnich dniach grudnia, 5 komputerów. Nie doczekało się natomiast realizacji zamówienie na sprzęt reprograficzny z przyznanych Bibliotece przez Konferencję Rektorów Szkół Wyższych Niemiec 50 tys. DM z fundacji Volkswagena. Sposób wydatkowania tych pieniędzy został przez fundatorów ściśle określony — w połowie na sprzęt powielający produkcji holenderskiej, w połowie na wydawnictwa, pod warunkiem zakupienia ich w Niemczech. Realizacja zamówienia wydawnictw także została przesunięta na rok następny.

GROMADZENIE ZBIORÓW

Czynnikiem, który uniemożliwił dostosowanie gromadzenia materiałów bibliotecznych do potrzeb Uczelni, był brak pieniędzy. Wprawdzie zostało zrealizowane zamówieni na czasopisma

zagraniczne w roku 1992, ale trzeba było zmniejszyć liczbę tytułów tych czasopism z 518 prenumerowanych do 417 zamówionych na rok następny. Biblioteka zrobiła to za wiedzą i zgodą jednostek Uczelni, które wskazały tytuły do ewentualnego skreślenia. Zmniejszył się też prawie o połowę, bo o 179 pozycji, import książek na tzw. fiszki. Najbardziej jednak zmalało kupno wydawnictw krajowych — z przeszło 2500 pozycji (bez czasopism bieżących) w roku 1991 do 1114 w roku sprawozdawczym. Zmalała także liczba pozycji nabytych drogą egzemplarza obowiązkowego. Mimo ożywionego ruchu wydawniczego, czego wyrazem jest pojawienie się w kartotece akcesyjnej czasopism 846 nowych tytułów, ogólna liczba tytułów wpływających bieżąco w porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszyła się o 750. W sumie z tego podstawowego, w zaistniałych warunkach finansowych, źródła wpłynęło 9006 pozycji — o ok. 3000 mniej, niż w roku 1991. Sytuacja ta jest wynikiem złego stanu realizacji Zarządzania Ministra Kultury i Sztuki z 2 sierpnia 1968 r. i może ją zmienić tylko nowa regulacja organizacyjno-prawna w zakresie egzemplarza obowiązkowego.

Po stronie pozytywnych momentów w procesie gromadzenia zbiorów należy zasygnalizować wzrost o 1107 pozycji z wymiany oraz o 284 z darów.

Ogółem do Biblioteki Głównej UMCS w roku 1992 wpłynęło 20 066 jednostek obliczeniowych — o 3064 mniej, niż w roku poprzednim, 12 974 jednostki wprowadzono do rejestru nabytków, 3342 wpisano do kartoteki akcesyjnej czasopism. Wśród pozostałych, nie akcesjonowanych jednostek, przybyło: 3363 opisów patentowych i 159 dokumentów życia społecznego.

Wydatki na księgozbiór wyniosły 2 814 190 430 zł., z czego na prenumeratę zagraniczną 2 554 153 340 zł (nie licząc 1mln zł dotacji MEN). Wzrost cen wydawnictw ilustruje fakt, że mimo zmniejszenia się ich wpływu do Biblioteki, wydatki na nie, w zestawieniu z rokiem 1991, wzrosły o 393 852 zł.

Z ciekawszych nabytków należy wymienić: 74 mapy topograficzne szczegółowe byłego województwa lubelskiego, opracowane po roku 1965, funkcjonujące do niedawna jako poufne, a w ostatnim czasie przekwalifikowane i udostępnione w sprzedaży; „Kulturę” (paryską) — numery uzupełniające posiadany ciąg z lat 1951–1990; słownik języka francuskiego w 9 tomach; „Nobilitacje i indygenaty w Rzeczypospolitej w latach 1434–1794”; tekę okolicznościową poświęconą Leszkowi Kołakowskiemu — grafiki Andrzeja Mariana Bartczaka; 20 grafik (drzeworytów) Kazimierza Szwainowskiego; księgozbiór byłej Biblioteki Lubelskiej Spółdzielni Spożywców „Społem” — 229 pozycji; zbiór nut chóru „Echo” w Lublinie; 13 książek Tadeusza Wyrry, mieszkającego we Francji polskiego historyka, zawierających wspomnienia z okresu II wojny światowej; *Krótką historią Katedry i Zakładu Fizjologii Roślin UMCS w Lublinie* — druk bibliofilski Zbigniewa Józwicka; 9 tytułów poezji i prozy Edwarda Wiekiery, prezesa Wydawnictwa Polskiej Poezji Patriotycznej w Krakowie.

Zestawienie zbiorów opracowanych i wpisanych do inwentarzy

Zbiory podstawowe:

— druki zwarte nowe	642 800 wol.
— wydawnictwa ciągłe	300 000 wol.
(19 800 tytułów, w tym 3342 tyt. czasopism bieżących: 2448 polskich i 982 zagranicznych).	

Zbiory specjalne:

— starodruki	19 036 wol.
— rękopisy	765 wol. i jedn.
— prace doktorskie	11 842 wol.
— kartografia	32 233 wol. i jedn.
— ikonografia	20 084 wol. i jedn.
— plakaty	8931 jedn.

— nuty	12 729 wol. i jedn.
— taśmy magnetofonowe	268 jedn.
— płyty	2 791 jedn.
— dokumenty życia społecznego	7 406 wol. i jedn.
— opisy patentowe	347 183 jedn.
— mikroformy	4 157 jedn.
Zbiory specjalne ogółem w ostatnim dniu grudnia liczyły ..	457 425 wol. i jedn. Całość zbiorów Biblioteki Głównej 1 400 225 wol. i jedn. W ciągu roku przybyło 19 734 wol. i jedn. Do katalogów Biblioteki Głównej włączono 80 385 kart.

UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW

Udostępnianie zbiorów Biblioteka Główna prowadziła w dwóch wypożyczalniach: miejscowej i międzybibliotecznej oraz w 6. czytelniach o łącznej liczbie 336 miejsc. Czytelnie główne: humanistyczna, matematyczno-przyrodnicza i czasopism, czynne były od 8. (w poniedziałki od 11.) do 20. w dni robocze oraz od 8. do 14. w soboty i niedziele, a także w okresach przerw w zajęciach dydaktycznych. Wobec niewielkiej liczby odwiedzin w niedziele i wysokich kosztów oświetlenia, od listopada Biblioteka została w te dni zamknięta.

Liczba zarejestrowanych czytelników wyniosła na koniec roku 9273, w tym: 6351 studentów UMCS, 1491 studentów innych uczelni. 901 pracowników UMCS, 258 pracowników innych uczelni oraz 153 użytkowników zbiorowych (instytucji).

Udostępniono łącznie 20 283 wol. i jedn. (o 25 119 więcej w zestawieniu z rokiem 1991), z czego 151 307 w czytelniach, w których zarejestrowano 59 495 odwiedzin (o 2982 więcej).

Tab. 1. Udostępnianie na miejscu z podziałem na czytelnię.

Czytelnia	Liczba odwiedzin	Liczba udostęp. wol.
Humanistyczna	38 477	89 556
Matematyczno-przyrodn.	3 574	7 344
Czasopism	12 808	45 475
Informac.-nauk.	106	158
Zbiorów specjalnych	1 245	3 308
Bibliologiczna	3 273	5 331

Wypożyczalnia miejscowa wydała 54 134 książki. Wypożyczalnia międzybiblioteczna udostępniła 771 pozycji, z czego: 761 bibliotekom krajowym i 10 zagranicznym, natomiast sprowadziła z bibliotek krajowych 1018 pozycji z bibliotek zagranicznych 56.

W gabinecie muzycznym dokonano, na zamówienie czytelników, 12 nagrań utworów muzycznych oraz 2 nagrań lekcji języka obcego.

Oddział Reprografii, świadczący usługi w rzecz indywidualnych i zbiorowych czytelników UMCS, AR i PL, wykonał z materiałów Biblioteki Głównej oraz materiałów sprowadzonych drogą wypożyczeń międzybibliotecznych: 32 524 klatki mikrofilmów. 673 fotokopie, 224 przeźroczka, 124 reprodukcje i 200 333 kserokopie.

Z udostępnianiem zbiorów wiązało się wiele prac niewidocznych dla czytelników, takich jak: stała selekcja i aktualizowanie oraz porządkowanie księgozbiorów podręcznych, melioracja katalogów tych księgozbiorów, monitowanie zadłużeń, rozliczanie zagubień, meliorowanie kartotek rewersów i doraźne prace organizacyjne.

DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNA

Działalność informacyjna prowadzona była głównie przez Oddział Informacji Naukowej, ale także przez Oddział Katalogów i Oddział Zbiorów Specjalnych. Najczęstszą formą tej działalności były informacje: biblioteczne, bibliograficzne i rzeczowe. Najwięcej udzielono informacji bibliotecznych — ponad 13 300.

W ramach informacji bibliotecznej 6-ciokrotnie została przygotowana, powielona i przekazana jednostkom Uczelni informacja pt. „Nowości biblioteczne”, z podziałem na dziedziny wiedzy. Wobec braku możliwości finansowych na zorganizowanie w Bibliotece informacji bibliograficznej na nośnikach komputerowych Oddział Informacji Naukowej dokonywał na bieżąco rozpoznawania, gdzie, z jakich dziedzin i na jakich warunkach mogą korzystać z niej pracownicy UMCS.

W ramach informacji masowej Biblioteka przyjęła 31 grup wycieczkowych (904 osoby) oraz zorganizowała 11 wystaw: 3 wystawy tematyczne — „Józef Conrad”, „William Szekspir” i „Bibliografia na tle wydawnictw informacyjnych”; 8 wystaw okolicznościowych, związanych z wydarzeniami na Uczelni: „Nikita Iljicz Tołstoj — *doctor honoris causa* UMCS” i towarzysząca jej wystawa „Lew Tołstoj — ze zbiorów Biblioteki Głównej UMCS”; „Profesor Aniela Chałubińska — *doctor honoris causa* UMCS”; „Profesor dr hab. Jerzy Brzeziński”; „Doc. dr hab. Jan Miziński”; „Doktor Jerzy Butrym”; „Doc. dr hab. Irena Żelazna-Kowalska”; „Doktor Mieczysław Buczyński” (5 ostatnich wystaw prezentowało dorobek naukowy zmarłych pracowników). Ponadto dwukrotnie prezentowane były ciekawsze nabytki kartograficzne oraz kontynuowany przegląd nowości bibliotecznych i bieżących publikacji książkowych pracowników UMCS.

Realizując obowiązek współpracy z katalogami centralnymi Biblioteki Narodowej oraz centralnymi systemami informacji, Biblioteka przekazywała sukcesywnie: opisy nowych tytułów czasopism zagranicznych do systemu ARKA, opisy książek zagranicznych do katalogu centralnego tych książek, opisy druków wydanych na terenie b. Imperium Brytyjskiego do tworzonej w Bibliotece UW komputerowej bazy tych druków w bibliotekach polskich, opisy zgłoszonych Oddziałowi Informacji Naukowej prac naukowo-badawczych pracowników UMCS do Ośrodka Przetwarzania Informacji KBN.

W związku z planowaną komputerową bazą wydawnictw informacyjnych w zbiorach Biblioteki przystąpiono do opracowania systemu klasyfikacji tych wydawnictw.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Działalność dydaktyczna Biblioteki Głównej UMCS obejmowała: szkolenie pracowników własnych, prowadzenie wakacyjnych praktyk studentów oraz przysposobienie biblioteczne studentów I roku.

W ramach szkolenia wewnętrznego: 5 nowo przyjętych pracowników zostało zaznajomionych z działalnością i pracami wszystkich agend Biblioteki; 5 osób odbyło, w ramach rotacji, przeszkolenie w Oddziale Opracowania Druków Zwartych Nowych; 9 ukończyło kurs komputerowy w Pracowni Dydaktyki Komputerowej Instytutu Historii.

Zajęcia z przysposobienia bibliotecznego objęły 2517 studentów w 125 grupach. Praktykę wakacyjną odbyło w Bibliotece Głównej 12 studentów bibliotekoznawstwa — z Uniwersytetu Wrocławskiego i UMCS oraz wyższych szkół pedagogicznych w Bydgoszczy, Kielcach i Olsztynie. Zajęcia organizowane były zgodnie z obowiązującym programem i harmonogramem praktyk bibliotecznych. Ponadto Biblioteka przyjęła na praktykę 3 studentów Wydziału Ekonomii UMCS.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA I WYDAWNICZA

Obok działalności podstawowej, której pewne odcinki z natury rzeczy posiadają aspekty pracy naukowej, Biblioteka prowadziła także prace naukowo-badawcze i wydawnicze. W roku

1992 przygotowała, wspólnie z Zakładem Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa UMCS, 34/35 rocznik biuletynu, który otrzymał tytuł „Folia Bibliologica”. Ukażą się w nim, obok sprawozdań z działalności Biblioteki i wiadomości kronikarskich z jej terenu, powstałe w Bibliotece prace z historii książki i bibliotek.

Kontynuowane też były prace bibliograficzne do „Wykazu Publikacji Pracowników UMCS w roku...”. W ramach serii „Bibliografie osobowe” ukazała się *Bibliografia prof. dr. hab. Jerzego Brzezińskiego*, będąca 22 numerem tej serii.

Dla ułatwienia czytelnikom korzystania z Biblioteki — jej aparatu informacyjnego i usług, został przygotowany do druku poradnik pt. „Podstawowa działalność Biblioteki Głównej UMCS”.

BIBLIOTEKI ZAKŁADOWE

Oddział Bibliotek Zakładowych nadzorował pracę 26 jednostek. Księgozbiory bibliotek zakładowych powiększyły się łącznie o 20 882 wol. i jedn. wpisanych do inwentarzy i 13 477 ujętych w ewidencji pozaksięgowej. Z księgozbiorów tych bibliotek ubyło w ciągu roku 8 113 wol. uznanych za druki zbędne. Zestawienie zbiorów bibliotek zakładowych z podziałem na ich rodzaje:

— druki zwarte	529 497 wol.
— wydawnictwa ciągłe	126 764 wol.
— zbiory specjalne	44 820 wol. i jedn.

Po dodaniu jednostek pozainwentarzowych księgozbiór bibliotek zakładowych liczył 773 562 wol. i jedn.

Do katalogu centralnego bibliotek zakładowych przekazano 8054 karty.

Ze zbiorów bibliotek zakładowych korzystało 16 671 zarejestrowanych czytelników (o 2627 więcej, niż w roku 1992), którzy odwiedzili je 234 840 razy i skorzystali z 594 016 woluminów.

Biblioteki zakładowe prowadziły także działalność informacyjną: udzieliły 2860 informacji bibliotecznych, ponad 500 informacji bibliograficznych oraz sporządziły wykazy publikacji pracowników jednostek, przy których działają. Biblioteka Instytutu Nauk o Ziemi współpracowała z Centralną Biblioteką Techniczną AGH, wysyłając do niej wykazy gromadzonych czasopism bieżących, zawierających publikacje z zakresu geologii i jej pogranicza. Dwie biblioteki — Wydziału Pedagogiki i Psychologii oraz Instytutu Filologii Polskiej — zorganizowały wystawy tematyczne, a większość prezentowała nowości biblioteczne.

W trzech bibliotekach: Wydziału Chemii, Instytutu Mikrobiologii oraz Instytutu Biologii przeprowadzone zostały ćwiczenia bibliograficzne ze studentami tych kierunków.

Biblioteka Instytutu Historii, na polecenie i pod kierunkiem dyrektora Instytutu, podjęła prace nad księgozbiorem — jego selekcją i przeorganizowaniem, poprzez dostosowanie go do wypracowanego przez pracowników Biblioteki nowego schematu klasyfikacji. Praca ta wymagała dużego wysiłku intelektualnego, organizacyjnego i fizycznego bibliotekarzy, chociaż był to dopiero początek przedsięwzięcia.

Praca bibliotek zakładowych w roku 1992, mimo ciężkich w większości warunków lokalowych oraz szczupłego personelu i dużej jego absencji, przebiegała sprawnie.